

DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2022-3\(101\)-55-69](https://doi.org/10.26642/jen-2022-3(101)-55-69)
УДК 351

Л.В. Сергієнко, к.держ.упр., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

Теоретико-методологічна конструкція дослідження проблем державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій

У статті вивчено теорії урбанізації та ідентифіковано їх відповідність сучасним реаліям, а також можливість їх застосування для вивчення урбанізаційних процесів, які відбуваються в Україні. Обґрунтовано властивості сучасних теорій урбанізації, що є теоретичною основою розробки державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій. У процесі дослідження державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій, окреслено об'єктно-предметне поле дослідження, що лежить у декількох площинах: процеси розвитку урбанізованої території та її окремих підсистем; вплив середовища (природного, економічного, соціального, культурного, політичного) на розвиток урбанізованої території; вплив процесів урбанізації та власне функціонування урбанізованої території на внутрішнє і зовнішнє середовище; безпека суспільства в контексті урбанізаційних процесів, що визначається такими складовими: екологічна, економічна, соціальна, політична, військова, гуманітарна, продовольча. Функціонування урбанізованих територій має вагомий вплив на особисту безпеку людини, це стосується як впливу екологічного середовища на здоров'я людини, так і соціальні фактори, які зазвичай пов'язують із міською злочинністю. Констатовано складність об'єкта дослідження, що обумовлена залежністю від різних видів середовища суспільних відносин та впливу на їх розвиток, й відповідно перетину різносторонніх інтересів соціальних інститутів. Це викликає необхідність застосування специфічного методологічного інструментарію, а саме використання не лише загальнонаукових методів пізнання суспільних явищ та процесів, а і специфічних методологічних інструментах – специфічних методів науки державного управління та специфічних методів економічних, соціологічних, юридичних та політичних наук

Ключові слова: урбанізація; державна політика; урбанізована територія; безпека; методологія державного управління.

Актуальність теми. Безпека урбанізованих територій в цілому та урбанізація як процес, зокрема, є достатньо актуальними та новими об'єктами для науки державного управління, адже роль та значення міст в розвитку суспільства, складових суспільного життя, різних груп суспільства, а також країн та регіонів важко переоцінити. Урбанізація торкається усіх без винятку сфер життєдіяльності та суспільного розвитку, зокрема, екології, економіки, технологій, інфраструктури, культури, здоров'я, освіти, гуманітарної сфери тощо. Разом процеси урбанізації прямо або ж опосередковано впливають на безпеку суспільства та безпеку життєдіяльності окремої людини, а без відповідного державно-управлінського інструментарію, такі процеси можуть негативно впливати на безпеку урбанізованих територій, регіону, країни, до яких належать відповідно такі території, тобто на систему національної безпеки та/або систему безпеки інших територій, регіонів і навіть країн.

Постановка проблеми. Процес пізнання є важливою складовою забезпечення отримання якісних наукових результатів. Це є вкрай важливим у суспільних науках, що фокусуються на розробці результатів для забезпечення ефективного розвитку суспільства, у тому числі й галузі науки державного управління. Сучасна наука в цілому та державне управління зокрема, має у своєму арсеналі велику кількість методів пізнання суспільних явищ та процесів. Залежно від обраної сукупності методів пізнання будуть визначатися результати дослідження, їх якість та вплив на удосконалення системи державного управління.

Аналіз останніх досліджень, на які спирається автор. Питання державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій є актуальним питанням розвитку науки державного управління. Проте зазначені проблеми порушувалися лише у двох дисертаційних дослідженнях цієї галузі, авторами: В.О. Коновал та С.Г. Кравченко. Юридичні аспекти зазначеного питання окреслені у працях таких вчених: В.В. Джерелій, А.І. Ріпенко, А.П. Кулинич, К.О. Рибак, М.Є. Околович, О.В. Сергієнко, В.В. Бойко, В.В. Підпалій та інші. Положення економічного характеру відображені у працях: Н.В. Омельченко, О.Л. Левицької, О.С. Чуєва, М.В. Пальчука, М.О. Растворової, І.О. Колотухи, А.В. Мазурової, О.В. Терлецької та інших. Вагомою складовою теоретико-методологічної конструкції державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій є власне теорії урбанізації, які розроблені та/або досліджені у працях таких вчених: Е.Кінг, Р.Коген, П.Холл, Д.Фрідман, Г.Вульф, П.Кнокс, П.Тейлор, Дж.Абу-Лугход, Ф.Ло, Ю.Сунг, М.Кастельс, Е.Корцеллі-Олейнічак, П.Тейлор та інших. Якщо питання урбанізації вже піднімалися представниками галузі наук державного управління, то питання безпеки урбанізованих територій є новим для України та досить актуальним для світу. Зважаючи на складність об'єктно-

предметного поля дослідження, теоретичне підґрунтя та методологія дослідження мають ґрунтуватися на сукупності методів пізнання, які дозволять повною мірою пізнати процеси урбанізації, ідентифікувати теоретичні конструкції, виявити ризики та загрози безпеці урбанізованим територіям, встановити сучасні властивості урбанізованих територій та обґрунтувати інноваційні положення щодо розвитку державної політики гарантування безпеки таких територій.

Метою статті є формування теоретико-методологічної конструкції дослідження проблем державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій.

Викладення основного матеріалу. Теоретико-методологічна конструкція дослідження проблем державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій має врахувати такі складові:

- ідентифікацію властивостей теорій урбанізації як підґрунтя розвитку урбанізованих територій;
- встановлення об'єктно-предметного поля дослідження державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій;
- обґрунтування методології дослідження;
- прогнозування напрямів розвитку проблеми гарантування безпеки урбанізованих територій.

Характеристику окреслених складових теоретико-методологічної конструкції дослідження проблем державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій подано нижче.

1. Теорії урбанізації та їх властивості. Дослідження проблем урбанізації та безпеки урбанізованих територій вітчизняними і зарубіжними вченими у різних сферах суспільних наук визначили широкий спектр теоретичних положень, які, в свою чергу, окреслюють сучасні теорії урбанізації та розвитку урбанізованих територій.

«У другій половині XIX ст. почалось активне формування системи наукового знання, яке спеціально зосереджувалося на дослідженні форм міських поселень і того способу життя, яке в них виникає. Перші спроби пояснення характерних рис, притаманних урбанізації як багатобічному соціально-економічному процесу, в основі якого лежать історичні форми суспільного та територіального розподілу праці, були здійснені класиками соціологічної науки – Е.Дюркгеймом, М.Вебером, Ф.Тьоннісом і Г.Зіммеlem» [9].

Кожна теорія чи концепція будь-якого суспільного явища – це фундаментальні положення, які визначають властивості явища чи об'єкта в певний історичний період суспільного розвитку та доведені шляхом застосування наукових методів дослідження. Урбанізаційні процеси є особливими явищами, які характеризують розвиток суспільства вже тисячі років, зважаючи на роль та значення міст у різні історичні періоди. Аналізуючи наукову літературу, ідентифіковано значну кількість теорій та концепцій урбанізації, а також різноманітні підходи до їх класифікації.

Вітчизняні вчені пропонують систематизувати концепції, зважаючи на властивості теорій урбанізації (табл. 1).

Зазначена класифікація теорій та концепцій урбанізації не повною мірою характеризує власне процеси урбанізації, з одного боку, та функціонування урбанізованих територій, з іншого. Більшість теорій та концепцій, які запропонували автори, стосуються власне економічного розвитку та економічних процесів, які відбуваються на рівні держав, регіонів та глобальної економіки. Проте, в цілому, зазначені теорії та концепції можуть стати теоретичним підґрунтям розвитку державної політики у сфері гарантування безпеки урбанізованих територій.

Таблиця 1

Теорії урбанізації з позиції державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій за [7]

Теорія / Концепція	Характеристика	Представники	Вплив на державну політику гарантування безпеки урбанізованих територій
1	2	3	4
Теорії локалізації і розміщення	Визначення найбільш вигідного місця розміщення підприємства (виробництва) та чинників локалізації і концентрації у містах	Й.Тюнен, А.Вебер, А.Льош, В.Лаунхардт, С.Денісон, Т.Хагерстранд, Р.Уолкер, Т.Паландер, Х.Хотелінг, Р.Вернон, М.Сторпер, Р.Гроц	Теорія враховує економічні аспекти гарантування безпеки урбанізованих територій, а саме забезпечення економічного розвитку міст зважаючи на його місце розташування
Регіональна концепція	Визначення оптимальних розмірів і структури господарства (економіки) даного центру чи району	В.Кристаллер, А.Льош, Е.Гувер, Т.Хагерстранд, Е.Робісон, Л.Мозес, Я.Тінберген	У контексті зазначеної концепції визначається районування та його структура щодо функціонування міст та урбанізованих територій, що є найбільш оптимальним для забезпечення економічної стабільності
Комплексний напрям	Посвідання в одній методології локаційних і регіональних проблем соціально-економічного розвитку	К.Понсар, У.Айзард, Г.Камерон	Визначаються соціально-економічні проблеми урбанізованих територій та встановлюються напрями їх розвитку
Концепція дифузії інновацій	Вивчення проблем, чинників і передумов виникнення та поширення інновацій	Й.Шумпетер, Т.Хагерстренд, Б.Бері, У.Макнейл, В.Томпсон	Інноваційний розвиток урбанізованих територій забезпечує відповідний рівень стабільності та стійкості, що, як наслідок, є основою протидії загрозам та ризикам безпеки
Концепція полюсів і центрів зростання	Визначення полюсів і центрів економічного зростання, у т. ч. чинників територіальної концентрації факторів виробництва і розвитку	Ф.Перру, Ж.Будвіль, Х.Ласуен, В.Кристаллер	Економічне зростання є основним елементом безпеки урбанізованих територій, відповідно є потреба у визначенні ключових центрів з одного боку, а з іншого, – становлення концентрації факторів виробництва
Концепція осей розвитку	Визначення полюсів зростання через які проходять основні економічні, інформаційні та міграційні потоки, що з'єднують між собою найважливіші промислові центри	П.Потьє	Характеризує взаємозв'язок між містами, зокрема економічні, трудові, інформаційні та інші. Такі взаємозв'язки впливають на економічну, соціальну, інформаційну та продовольчу безпеку урбанізованих територій
Концепція інфраструктури	Визначення необхідного рівня розвитку інфраструктури, яка сприятиме залученню інвестицій у виробничі галузі	П.Розенштейн-Родан, Р.Нурксе, А.Хіршман, Е.Хансен, Дж.Кларк, У.Ростоу, А.Янгсон	Концепція стосується лише інфраструктури виробничої галузі, що з одного боку забезпечує економічну безпеку, а з іншого, може становити загрозу екологічній безпеці
Концепція агломерації	Пояснення агломераційних ефектів у межах великого міста і його приміської зони на основі використання потенціалу ресурсів території, щільної системи розселення та мережі комунікацій	А.Вебер, В.Кристаллер, А.Льош, Е.Лампард, Е.Гувер, Ч.Левен, Х.Річардсон, Д.Сміт	Теорія враховує ресурсний потенціал урбанізованих територій та щільність міського населення, а також визначає мережі комунікації. В цілому зазначені складові характеризують можливості розвитку міста та потенціал щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам
Концепція «центр – периферія»	Вивчення домінуючого впливу центру на периферію, вивчення процесів перенесення імпульсів розвитку від центру на периферію за рахунок генерування, впровадження та дифузії нововведень	Х.Маккіндер Дж.Фрідман П.Кругман	Зазначена концепція має бути врахована під час розробки механізмів державної політики щодо гарантування безпеки як власне урбанізованих територій, так і периферії, що є вкрай важливим для держави в цілому, щоб забезпечити сталий розвиток усіх регіонів і територій. Крім того, це дозволить зменшити антропогенне навантаження на урбанізовані території

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Концепція кумулятивного зростання	Пояснення незбалансованого регіонального зростання	Г.Мюрдаль, Н.Калдор	Незбалансований регіональний розвиток вказує на низький рівень безпеки певних урбанізованих територій, що має відобразитися в завданнях державної політики
Концепція регіонального росту	Пояснення зростання економіки регіону від різних економічних та інституційних чинників і передумов	Г.Мюрдаль, Х.Зібберт, Е.Робисон, Х.Річардсон, Е.Бодє, Дж.Борте, Дж.Фрідман, Е.Тааф	Економічні та інструкційні чинники впливу на регіон мають також вплив на розвиток урбанізації та безпеку урбанізованих територій. Так, ідентифіковані чинники мають стати основою визначення завдань державної політики
Теорія економічних кластерів	Феномен кластера як об'єкта агломерації взаємопов'язаних підприємств на певній території; пояснення конкурентних переваг кластерної моделі	А.Маршалл, М.Портер, Скотт, Амін і Тріфті, Харрісон, Маркузен, Асхайм, М.Енрайт, Е.Бергман, Е.Фезер, Д.Сорвік, Т.Андерсон, Е.Ханссон	Кластери є сучасним елементом розвитку підприємництва в регіоні та місті. Кластеризація є одним із елементів державного управління, що дозволяє вирішити назрілі економічні проблеми
Концепція мережевого суспільства	Обґрунтування передумов і можливостей мережевого суспільства, мережевого маркетингу і свободи	М.Кастельс, Р.По, Р.Кіосакі, Д. і Н.Файлл, Дж.Гітомер	Мережеве суспільство є сучасною теорією суспільного розвитку, що відповідно відображається на житті урбанізованих територій та є джерелом певних загроз
Концепція «глобальне місто»	Визначення передумов виникнення глобальних міст внаслідок глобалізації і постіндустріалізації, інтеграції між регіональними офісами ТНК. Глобальні міста як командні пункти в організації світової економіки з диверсифікованою структурою господарства, формують стратегічні транснаціональні мережі	Д.Хейнан, Е.Кінг, С.Сассен, П.Маркузе, Р. Ван Кемпен, М.Кастельс, А.Скотт	Глобальні міста є найбільш яскравим проявом урбанізації. Фактично глобальні міста є центрами глобальної економіки, які з одного боку, є основою розвитку світового господарства, а з іншого, піддаються вагомим факторам, що є загрозами безпеці урбанізованих територій
Концепція «світове місто»	Визначення ролі світових міст як організуючих вузлів і центрів світової економічної системи (зв'язують регіональні, національні та міжнародні економіки), у яких концентрується основна частина активного планетарного капіталу	Е.Кінг, Р.Коген, П.Холл, Д. Фрідман, Г.Вульф, П.Кнокс, П.Тейлор, Дж.Абу-Лугход, Ф.Ло, Ю.Сунг, М.Кастельс, Е.Корцеллі-Олейнічак	Світові міста є результатом урбанізаційних процесів, вивчення яких дозволяє виявити основні загрози та ризики безпеки урбанізованим територіям
Концепція мережі глобальних і світових міст	Пояснення глобальної економіки як сформованої мережі метрополісів, їх нових комунікаційних можливостей	П.Вельц, С.Сассен, А.Скотт, П.Тейлор, С.Кратке, Л.Бурдо-Лепаж, Дж-Марі Х'юріот	Комунікація між містами є об'єктом державної політики, адже може бути як перевагою, так і загрозою для безпеки урбанізованих територій
Концепція метрополізації	Визначення метрополізації як нової перспективної форми просторової організації суспільства на глобальному і регіональному рівнях	Т.Марковський, Т.Маршал, К.Лакур, С.Пуісан, С.Кратке, П.Вельц, О.Дружинін, Г.Підгрушний, О.Денисенко, М.Мельник	З позиції даної теорії, міста є особливою формою просторової організації та об'єктом глобалізаційного і регіонального розвитку, що визначає значення, роль міст в забезпеченні стабільності держави

Більшість із наведених концепцій визначають роль та значення міст і, відповідно, урбанізованих територій з позицій розвитку економіки держави чи регіону, зокрема, теорія локалізації і розміщення; регіональна концепція; теорія комплексного напрямку; концепція дифузії інновацій; концепція полюсів і центрів зростання; концепція осей розвитку; концепція інфраструктури; концепція агломерації; концепція «центр – периферія»; концепція кумулятивного зростання; концепція регіонального росту; теорія економічних кластерів; концепція мережевого суспільства. Здебільшого у працях представників зазначених теорій та концепцій, об'єктом дослідження визначено не урбанізацію міста чи урбанізовані території, натомість, вони стали об'єктами дослідження авторів та дослідників таких концепцій:

1) *Концепція «глобальне місто»*. Вперше поняття «глобальне місто» було вжито у 1991 р. американським вченим Саскією Сассен [11]. «Глобальне місто – це ключові міста світу, які використовуються глобальним капіталом, як командні пункти для управління виробництвом та ринками» і центри, що займають стратегічне положення у світовій економіці за рахунок концентрації функцій управління та контролю й спеціалізуються на наданні професійних бізнес-послуг. До глобальних міст належать такі, зважаючи на їх рейтинг світу, який розробляється консалтинговою компанією «Kearney» [17] (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг глобальних міст світу за «Kearney» [17]

Місто	Рейтинг за роками					
	2021	2020	2019	2018	2017	2016
Нью-Йорк	1	1	1	1	1	2
Лондон	2	2	2	2	2	1
Париж	3	3	3	3	3	3
Токіо	4	4	4	4	4	4
Лос-Анджелес	5	7	7	6	8	6
Пекін	6	5	9	9	9	9
Гонг-Конг	7	6	5	5	5	5
Чикаго	8	8	8	8	7	7
Сінгапур	9	9	6	7	6	8
Шанхай	10	12	19	19	19	20
Сан-Франциско	11	13	22	20	23	23
Мельбурн	12	18	16	17	15	15
Берлін	13	15	14	16	14	16
Вашингтон	14	10	10	11	10	10
Сідней	15	11	11	15	17	14
Брюссель	16	14	12	10	11	12
Сеул	17	17	13	12	12	11
Москва	18	20	18	14	18	18
Мадрид	19	16	16	13	13	13
Торонто	20	19	17	18	16	17
Бостон	21	21	21	24	21	24
Амстердам	22	23	20	22	22	22
Дубаї	23	27	27	28	28	28
Франкфурт	24	28	28	29	29	29
Відень	25	22	25	21	20	19
Мюнхен	26	24	32	32	36	33
Стамбул	27	34	26	26	25	25
Барселона	28	26	23	23	24	26
Монреаль	29	29	29	27	27	27
Цюріх	30	31	30	33	32	31

Варто зазначити, що, незважаючи на вигляд рейтингу глобальних міст, який поданий вище, рейтинг країн за рівнем урбанізації має дещо інший склад, це свідчить про те, що концепція глобальних міст не пов'язана з урбанізацією, а більшою мірою визначає значення та роль певного міста в глобальній економіці. Відповідно зазначена теорія окреслює лише властивості міста як території скупчення глобальних економічних агентів та потоків фінансових ресурсів. Вказані тридцять глобальних міст є не промисловими центрами, а більше фінансовими центрами, серед перших є міста, в яких розміщені найбільші фондові біржі світу (Нью-Йорк, Лондон, Токіо).

2) *Концепція «світове місто»*. Концепція світових міст, на перший погляд, здається ідентичною до концепції глобальних міст, однак зазначені теорії мають як спільні так і відмінні риси. Теорія світового міста має значно довшу історію. Вперше поняття «світове місто» було застосовано у 1915 р. П.Геддесом в

його науковій праці під назвою «Міста в еволюції» [16]. Відповідно розробниками та прихильниками зазначеної теорії є: Е.Кінг, Р.Коген, П.Холл, Д.Фрідман, Г.Вульф, П.Кнокс, П.Тейлор, Дж.Абу-Лугход, Ф.Ло, Ю.Єунг, М.Кастельс, Е.Корцеллі-Олейнічак. Тейлор П. пропонує таку класифікацію світових міст (табл. 3):

Таблиця 3

Класифікація світових міст за П.Тейлором

Провідні світові міста		
Ранг 12		Ранг 10
Лондон, Нью-Йорк, Париж, Токіо		Лос-Анджелес, Мілан, Сінгапур, Сянган, Чикаго, Франкфурт-на-Майні
Головні світові міста		
Ранг 9	Ранг 8	Ранг 7
Сан-Франциско, Сідней, Торонто, Цюріх	Брюссель, Мадрид, Мехіко, Сан-Паулу	Москва, Сеул
Другорядні світові міста		
Ранг 6	Ранг 5	Ранг 4
Амстердам, Бостон, Вашингтон, Даллас, Джакарта, Дюссельдорф, Женева, Йоганнесбург, Каракас, Мельбурн, Осака, Прага, Сантьяго, Тайбей, Х'юстон	Бангкок, Варшава, Монреаль, Пекін, Рим, Стокгольм	Атланта, Барселона, Берлін, Будапешт, Буенос-Айрес, Гамбург, Копенгаген, Куала-Лумпур, Маніла, Майамі, Мінеаполіс, Мюнхен, Стамбул, Шанхай
Потенційні світові міста		
Ранг 3	Ранг 2	Ранг 1
Афіни, Вена, Дублін, Люксембург, Ліон, Мумбаї (Бомбей), Нью-Делі, Ріо-де-Жанейро, Тель-Авів, Філадельфія, Гельсінки	Абу-Дабі, Алма-Ата, Бірмінгем, Санта-Фе-де-Богота, Братислава, Брісбен, Бухарест, Ванкувер, Гаага, Детройт, Дубай, Каїр, Кельн, Київ, Клівленд, Ліма, Лісабон, Манчестер, Монтевідео, Осло, Роттердам, Сіетл, Хошимін, Штутгарт	Аделаїда, Антверпен, Балтимор, Бангалор, Бразилія, Генуя, Глазго, Гуанчжоу, Дрезден, Калгарі, Канзас-Сіті, Кейптаун, Колумбус, Лідс, Лілль, Марсель, Річмонд, Санкт-Петербург, Ташкент, Тегеран, Турін, Утрехт, Ханой, Единбург

Джерело: складено на основі [13], [10]

На основі наведеного вище, можна спостерігати, що більшість світових міст є в рейтингу глобальних міст. І.Скаврорська [12], досліджуючи праці представників зазначеної концепції, обґрунтувала подібні та відмінні риси між глобальними та світовими містами (табл. 4).

Таблиця 4

Відмінні та подібні риси світових міст та глобальних міст

Світові міста	Глобальні міста
Подібні риси глобальних та світових міст	
<ul style="list-style-type: none"> - функціонують у глобалізованому середовищі; - є центрами міжнародної торгівлі, культури, потужної політичної діяльності, освіти; - використовуються глобальним капіталом як «базові точки» для організації виробництва і ринків 	
Відмінні риси глобальних та світових міст	
<i>1. Первинність міст</i>	
Світові міста є первинними	Глобальні – вторинні, тобто більшість глобальних міст сформувалася на основі функціонування світових
<i>2. Фактори формування</i>	
Формування світових міст зумовлено історичними чинниками, географічними факторами, розвитком торгівлі	Глобальні міста формувалися з розвитком фінансового сектору, сектору послуг й індустрії розваг, інноваціям та інформаційним технологіям
<i>3. Властивості функціонування міст</i>	
Глобальні міста слугують центрами не лише політичної могутності, освіти, культури і торгівлі, а й зосередженням представників національних урядів, штаб-квартир міжнародних компаній і організацій, а також розвитку фінансових відносин, професійної діяльності у медицині, юриспруденції, інформаційних технологій тощо	

Джерело: [12]

Отже, глобальні міста сформувалися на основі світових міст. У свою чергу, світові міста будучи центрами політичної могутності як для певної країни, так і світу, дозволили здійснити акумуляцію фінансових інституцій, які, розвинулися до такого рівня, що світові міста стали глобальними містами.

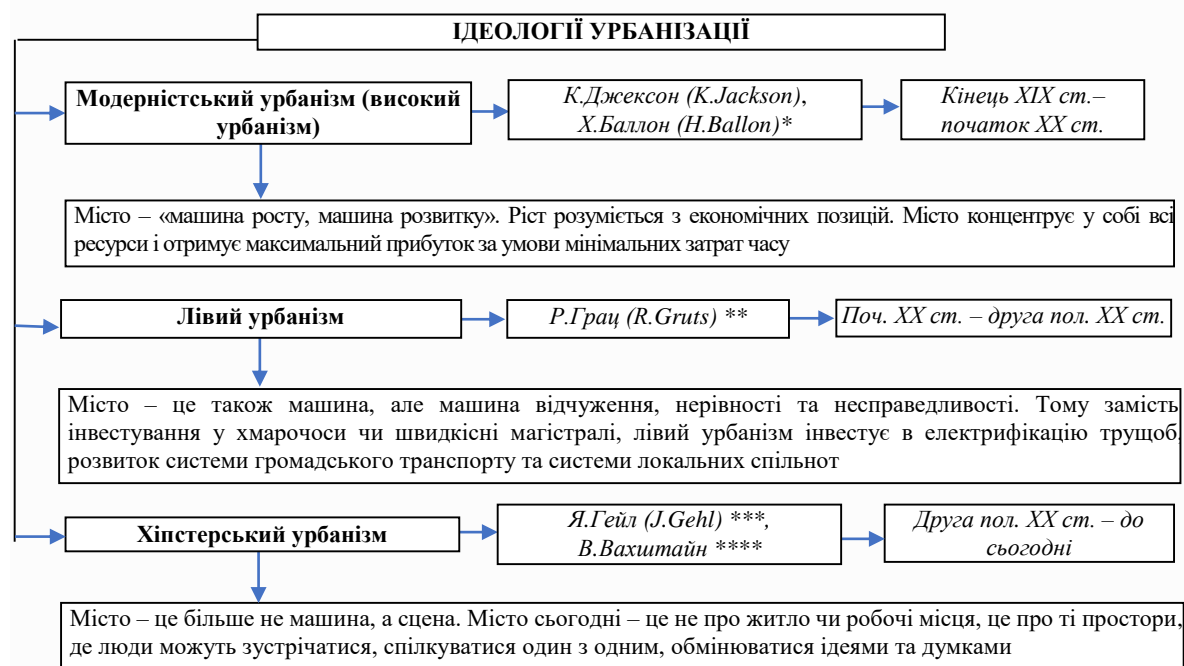
Зазначені явища є об'єктивними, адже фінансові інституції залежать від політичних процесів, а в окремих випадках – основні лобісти тих чи інших політичних процесів і явищ. А тому, місцезнаходження одних й інших на території одних центрів (міст) є логічним. Варто зазначити, що перша четвірка серед глобальних міст названі світовими містами.

3) *Концепція мережі глобальних і світових міст.* Ця концепція характеризує взаємозв'язки між глобальними та світовими містами. Такі зв'язки формують міжнародні відносини та цілісну систему глобальної економіки.

4) *Концепція метрополізації.* «Еволюція концепції міст-метрополій у доволі короткому часовому вимірі пройшла шлях від розуміння їх, як особливих міст-концентраторів культурної та імперської спадщини (Париж, Рим, Лондон), а також найбільш урбанізованих центрів, до усвідомлення їх функціональної значимості та ролі в глобальних суспільно-політичних і фінансово-економічних системах. За одним із первинних означень, містами-метрополіями можна назвати давньогрецькі міста (поліси), що мали колонії. Метрополія не мала влади над колоніями, хоча цей термін почав застосовуватися до держав, що володіють колоніями (зазвичай заморськими). Політико-правові форми зв'язків метрополії з колоніями можуть бути різноманітними (протекторат, васалітет, підопічна територія тощо), але, по суті, це завжди відносини панування, підпорядкування й експлуатації метрополією її підпорядкованих територій» [7]. «З урахуванням модернізації перспективного і прогностичного характеру урбанізованих процесів, які завершуватимуться утворенням інноваційних просторових структур, варто враховувати зазначені особливості у планово-проектній та стратегічній документації як галузевій, так і комплексній регіональній. Ймовірно, що у перспективі може виникнути також потреба у реформуванні системи адміністративно-територіального устрою з метою оптимізації управління такими процесами. На базі отриманих результатів можливо обґрунтувати концепцію перспективного розвитку урбанізаційних процесів у регіоні; окреслити напрями використання планово-прогностичної документації для поліпшення управління урбанізаційними процесами у регіоні ...» [5].

Відповідно питання метрополізації України є лише питанням часу, а існуючі урбанізовані теорії перебувають під впливом ризиків та загроз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, зокрема геополітичного.

Теоретико-методологічні положення урбанізації лежать в площині ідеологій урбанізації, які вітчизняні вчені пропонують класифікувати таким чином (рис. 1):

Джерело: * [3], ** [4], *** [18], **** [19]

Рис. 1. Класифікація ідеологій урбанізації за [14]

Зазначені ідеології більшою мірою характеризують значення та роль міста на певному етапі розвитку суспільних відносин. Відповідно, можна визначити мету функціонування міста, але це в жодному випадку не вирішує суспільних проблем, що пов'язані із розвитком урбанізованих територій. Варто зауважити, що

ідеології можуть становити теоретичне підґрунтя розвитку урбанізації в контексті потреби трансформації міського простору та виявлення, ідентифікації ризиків і загроз його безпечному функціонуванню.

Аверкіна М.Ф. [1] та Мороз В.Я. [8] виокремлюють теорії урбанізації у контексті концепції сталого розвитку: концепція урбаністичної екології; урбанізм як спосіб життя; композиційна теорія; теорія субкультури. Зазначених теорій охарактеризовано у таблиці 5.

Таблиця 5

Теорії урбанізації в контексті концепції сталого розвитку

Теорія	Характеристика	Представники
Концепція урбаністичної екології	- міста зростають не хаотично, а відповідно до особливостей зовнішнього середовища; - природне походження зонування міст та пересування в міському середовищі; - формування міста розглядається, як відтворення послідовних концентричних кіл	<i>Р.Парк, Е.Берджес</i>
Урбанізм як спосіб життя	- місто характеризується у трьох проекціях: розмір території, щільність та гетерогенність населення; - визначають фактори світосприйняття мешканців, зокрема психологічні ефекти життя; - українізація розглядається, як віддзеркалення природи ширшої соціальної системи	<i>Л.Вірт</i>
Композиційна теорія	- визначається вплив урбанізму на людину, оскільки вона ізольована в місті від навколишнього середовища; - основна увага приділена вивченню таких чинників, як суспільний клас, етап життєвого циклу, етнічне походження	<i>Г.Ганс</i>
Теорія субкультури	- навколишнє середовище міста впливає на приватне життя людей; - у містах складають умови для створення та зміцнення соціальних груп; - міське середовище сприятливе для субкультур; - для міського середовища характерною тенденцією є соціальний конфлікт	<i>К.Фітер</i>

Джерело: сформовано автором на основі [1] та [8]

Зазначені теорії урбанізації характеризують як власне походження міста, так і природу наслідків та проблем, які обумовлені урбанізаційними процесами. Кожна із зазначених теорій фокусується на людині як центрі, а також на наслідках урбанізації для життя та існування людини і суспільства в природному, економічному соціальному та гуманітарному середовищі. Відповідно такий підхід до теорії урбанізації визначає теоретичне підґрунтя для дослідження взаємозв'язків природного, економічного та соціального характеру, що прослідковуються на урбанізованих територіях. Кожна теорія визначає наслідки урбанізації як для окремої людини, так і суспільства в цілому. Це характеризує урбанізацію як з позиції негативних соціальних наслідків, так і власне безпечного функціонування урбанізованих територій.

Відповідно до вивчених теорій урбанізації та міст можна припустити, що місто, будучи результатом урбанізації, є власне як джерелом ризиків та загроз для суспільства, з одного боку, так і засобом подолання ризиків та загроз для суспільства, з іншого. Це проявляється у таких аспектах:

- урбанізаційні процеси, що пов'язані зі збільшення міського населення порівняно з сільським, насамперед характеризується необхідністю подолання низки економічних та соціальних проблем та їх вирішення через ефективну комунікаційну систему, що характерна містам;

- комунікаційна система міста має багаторівневу структуру, складність якої, в свою чергу, призводить до сукупності проблем, зокрема: на рівні особистісного спілкування – психологічні проблеми, що, як наслідок, проявляється у вигляді різних соціальних конфліктів; на рівні соціальних та економічних інституцій – інформаційна асиметрія; на міжконфесійному чи культурному рівні – відсутність соціального консенсусу;

- міста є центром тяжіння сукупності економічних ресурсів, що дозволяють вирішити назрілі економічні проблеми, з одного боку, а з іншого – загострити наслідки екологічних та соціальних проблем;

- відсутність гармонізації між соціальними, екологічними та економічними процесами призводить до сукупності ризиків та загроз безпеці урбанізованих територій.

Відповідно зазначене характеризує об'єктно-предметне поле дослідження, що є наступною складовою теоретико-методологічної конструкції вивчення проблем державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій.

2. *Об'єктно-предметне поле дослідження державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій.* Об'єкт дослідження в галузях наук державного управління є завжди складним та охоплює сукупність сфер суспільного життя, щодо яких приймаються відповідні державно-управлінські рішення, формується та реалізується державна політика, також визначаються напрями урядування. Це стосується й державної політики у сфері гарантування безпеки урбанізованих територій. Адже, «міста – ключові осередки просторових змін, що поширюються на навколишню територію регіонів, держав, континентів. Окремі з них стають епіцентрами поширення культурних інновацій, фокусами концентрації нових ідей, технологій, економічного та соціального капіталу, міграції креативних людей і реалізують сучасні стратегії оновлення та модернізації міського простору. Інші навпаки, ніби зупиняючись в часі, зберігають характерні риси попередніх епох. У процесі взаємодії міста формують дивовижні поєднання – сузір'я мереж і потоків. Кожне місто знаходить свою нішу в складних ієрархіях і типологіях. Світові міста та невеличкі робітничі поселення, центри постійної ділової активності та сезонні курортні селища, транспортні хаби та віддалені екомістечка, міста з кварталами масового житла і невпинно зростаючими хмарочосами та місцеві адміністративні центри, що подекуди навіть в центральній частині нагадують сільські поселення, – всі вони формують складну структуру просторового каркасу міського розселення» [15].

Складність об'єкта дослідження в частині безпеки урбанізованих територій полягає в таких його особливостях:

- урбанізована територія – це насамперед простір міської життєдіяльності людей щодо якого державною політикою через суспільну думку встановлюються відповідні вимоги, які мають гарантувати безпеку життєдіяльності насамперед окремої людини;

- функціонування урбанізованих територій пов'язано із процесом урбанізації, а цей процес є динамічним та мало прогнозованим, що ускладнює процес формування стратегічних напрямів запобігання та протидії ризикам і загрозам їх безпеки;

- урбанізовані території є осередком різносторонніх відносин між природними, економічним та соціальним середовищами, що вказує на існування природних, соціальних та економічних потоків. Існують різні види ризиків та загроз і, відповідно, наслідків урбанізації, що мають бути враховані державною політикою у сфері гарантування безпеки урбанізованих територій;

- міста як структурні складові урбанізованих територій, виконують сукупність функцій щодо розвитку міжнародних економічних відносин та формування глобального економічного, політичного та соціального просторів. Це вказує на збільшення сфери впливу стейкхолдерів на розвиток міст та його просторового формування;

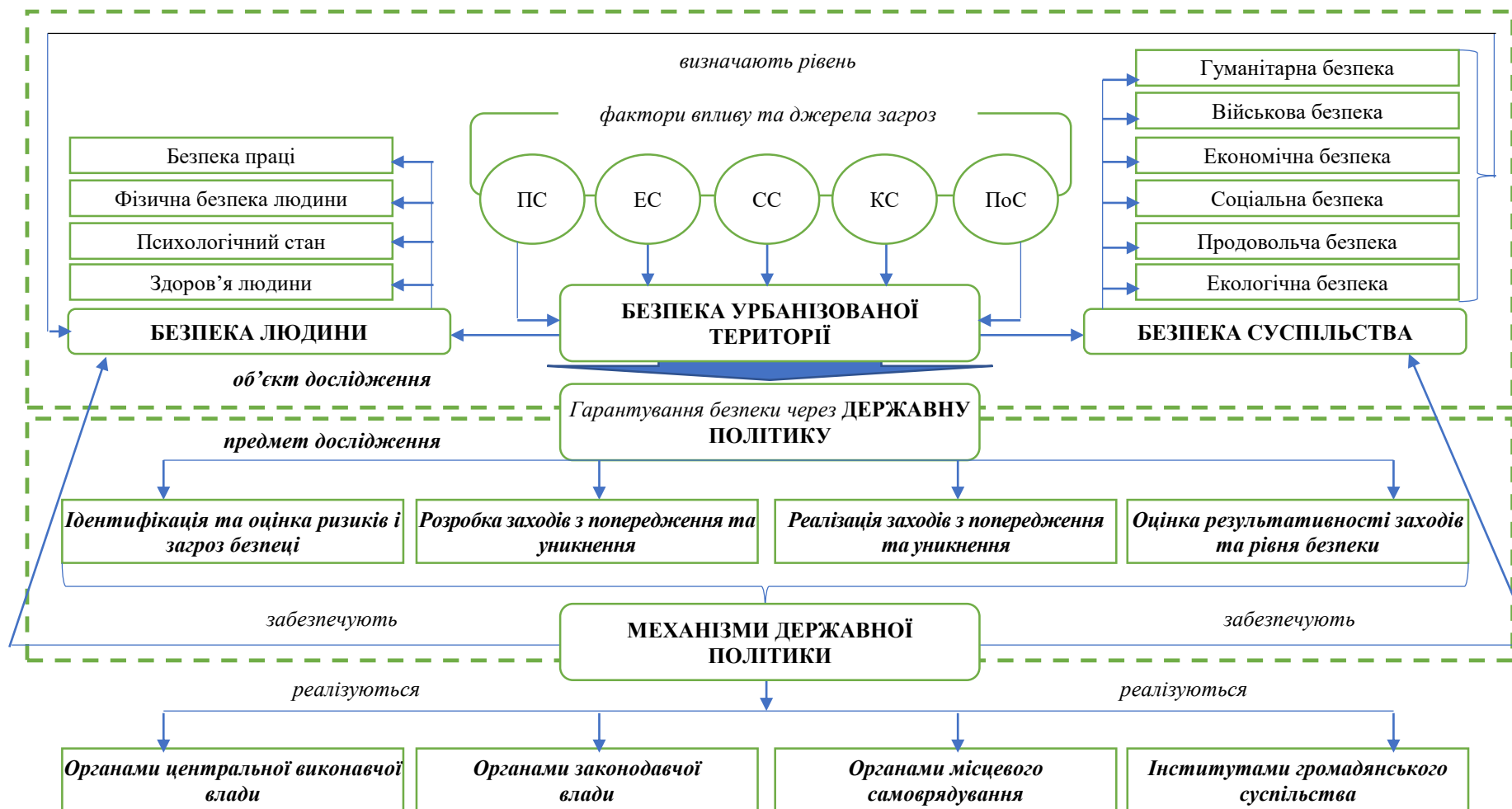
- урбанізовані території мають складну комунікаційну систему, що вимагає від їх регулятора розробки ефективних інформаційно-комунікаційних механізмів, що слугуватимуть основою ефективної реалізації державно-управлінських рішень. Це, в свою чергу, вказує, що об'єкт дослідження знаходиться поза межами власне міського простору, а також є складовою віртуальної реальності;

- урбанізовані території зазвичай сформувалися історично в контексті певних природно-кліматичних умов та властивостей культурного середовища. Культурне середовище відіграє вагомe значення у формуванні просторових властивостей міста, з одного боку, а з іншого, може використовуватися, як інструмент «розхитування» соціального консенсусу та призводити до соціальних конфліктів у містах;

- міста зазвичай перебувають у колі геополітичних інтересів, а отже, піддаються геополітичним ризикам, що не можуть не враховуватися під час формування та реалізації державної політики щодо гарантування їх безпеки.

Таким чином, об'єкт дослідження має складну структуру та сукупність різних властивостей, які мають бути враховані під час дослідження та розробки механізмів державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій.

Зважаючи на властивості теорій та концепцій урбанізації, а також складність та багатогранність розуміння міста, пропонуємо структуру об'єктно-предметного поля дослідження (рис. 2).

Умовні позначення: ПС – природне середовище; ЕС – економічне середовище; СС – соціальне середовище; КС – культурне середовище; ПоС – політичне середовище

Рис. 2. Інформаційна модель об'єктно-предметного поля дослідження державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій

Об'єктно-предметне поле дослідження лежить в декількох площинах, зокрема:

- процеси розвитку урбанізованої території та її окремих підсистем. Такими підсистемами є економічна, соціальна, культурна, технологічна, виробнича, просторова, освітня, політична, екологічна. Це пов'язано з тим, що передумовами формування властивостей урбанізованих територій є природне, економічне, соціальне, культурне та політичне середовища. У свою чергу, спостерігається зворотній зв'язок, адже урбанізована територія чинить вплив на зазначені території, що й визначає необхідність гарантування відповідного виду безпеки як власне урбанізованої території, так і держави в цілому;

- вплив середовища (природного, економічного, соціального, культурного, політичного) на розвиток урбанізованої території. Зазначені вище середовища визначають особливості просторового розвитку урбанізованої території, напрями гарантування відповідного рівня безпеки як особи зокрема, так і суспільства в цілому. Зокрема, природне середовище чинить вплив на особливості розміщення міста, з одного боку, та необхідність формування системи захисту від природних загроз, якими є надзвичайні ситуації природного характеру (повені, урагани, шторми та інше), з іншого. Економічне середовище впливає на територіальне розміщення міста, адже місто зазвичай формувалося на перетині торговельних шляхів та розміщенні природних ресурсів, що, в свою чергу, і забезпечує економічний розвиток урбанізованої території. Політичне середовище має найбільш вагомий вплив на розвиток відповідних територій. Так в умовах політичної доцільності шляхом формування та реалізації відповідної політики та/або прийняття відповідних політичних та державно-управлінських рішень забезпечується розвиток урбанізованих територій, з одного боку, а з іншого, урбанізована територія формує власну політичну підсистему. Соціальне та культурне середовища визначають можливість того чи іншого суспільства до розвитку урбанізованих територій та обумовлюють відсутність, або наявність бар'єрів для урбанізації;

- вплив процесів урбанізації на функціонування та розвиток урбанізованої території з позиції її внутрішнього та зовнішнього середовищ. Функціонування урбанізованої території пов'язано із декількома рівнями безпеки, а саме: безпека урбанізованої території як окремого інституту; безпека особи як представника (жителя) урбанізованої території, з одного боку, так і особи (жителя), що мешкає поза межами даної території (тобто на іншій урбанізованій території або ж сільській території); безпека інших урбанізованих територій, безпосередній або ж опосередкований вплив на які чинить інша урбанізована територія; безпека регіону та безпека держави (до яких належить та чи інша урбанізована територія) в цілому. Зазначене свідчить про те, що функціонування урбанізованої території обумовлює вплив на безпеку з позицій як внутрішнього, так і зовнішнього середовища;

- безпека суспільства з позицій урбанізаційних процесів, що визначається такими складовими: екологічна, економічна, соціальна, політична, військова, гуманітарна, продовольча тощо. Зазначені сфери безпеки суспільства є взаємопов'язаними та можуть обумовлювати появу ризиків та загроз для інших сфер життєдіяльності суспільства в цілому та груп, або ж окремих представників суспільства зокрема. Наприклад, російське повномасштабне воєнне вторгнення на територію України спричинило ризики для економічної, екологічної, соціальної, гуманітарної та продовольчої безпеки. Це стосується як держави в цілому, так і окремих міст, а також жителів таких територій або суміжних регіонів, та й навіть жителів інших країн;

- функціонування урбанізованих територій обумовлює вплив на особисту безпеку людини, безпеку її життєдіяльності, це стосується як впливу екологічного середовища на здоров'я людини, так і впливу різних соціальних факторів, які загрожують та/або обумовлюють міську злочинність. Крім того, в містах яскравіше прослідковується соціальна нерівність, пов'язана із нерівністю в отриманих доходах міських жителів, що може призвести до соціальної стратифікації та сегрегації.

Зазначене вказує, що об'єкт дослідження пов'язаний як власне із функціонуванням урбанізованої території в просторовому розумінні, так і з сукупністю взаємозв'язаних із нею середовищ. Управління урбанізованими територіями в контексті гарантування їх безпеки значно виходить за межі місцевого самоврядування та є об'єктом державної політики, що обумовлено вагомою роллю та значенням міст як для держави, так і глобального середовища в цілому. Крім того, вагомою складовою об'єкта дослідження є вивчення діяльності інститутів соціального управління, зокрема органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Такий підхід до об'єкта дослідження дозволяє врахувати властивості функціонування урбанізованої території з позиції її взаємозв'язків із різними видами середовища суспільних відносин (економічне, соціальне, природне, політичне, культурне та інші) та на основі цього виявити ризики та загрози їх безпеці й безпеці держави в цілому.

Багатопротиповний характер об'єкта дослідження вказує на існування як спільних, так і протилежних, тобто антагоністичних інтересів різних учасників суспільних відносин. Адже кожен вид середовища, на який впливає функціонування урбанізованої території або ж навпаки – середовище впливає на безпеку урбанізованої території, зачіпає інтереси того чи іншого учасника суспільних відносин, які можуть бути як формальними, так і неформальними соціальними інститутами. Зазначене знову актуалізує важливість цього об'єкта та окреслює останній як об'єкт державної політики, що має забезпечувати соціальний консенсус через врегулювання антагоністичних інтересів учасників суспільних відносин.

3. *Методологія дослідження державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій.* Складність об'єкта дослідження, що обумовлена залежністю від різних видів середовища суспільних відносин та впливу на їх розвиток, й відповідно перетину рівносторонніх інтересів соціальних інститутів, викликає необхідність застосування специфічного методологічного інструментарію. Методологія дослідження має ґрунтуватися як на загально наукових методах пізнання суспільних явищ та процесів так і на специфічних методологічних інструментах. Зокрема під час вивчення властивостей та розробці інструментарію державної політики є необхідність застосування як специфічних методів науки державного управління так і економічних, соціологічних, юридичних, політичних наук.

Для забезпечення результативності наукового дослідження та розробки ефективних механізмів державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій, методологія дослідження має відповідати нижче наведеній логіці дослідження.

1. Встановлення ступеня розробленості проблеми в Україні та світі. Це можливо досягти через дослідження публікаційної активності вітчизняних та зарубіжних вчених, що дозволить виявити проблеми, які піднімалися та які вирішено повністю або частково, а також сформувати джерельну базу дослідження. У такому контексті найбільш прийнятними є методи бібліометричного та бібліографічного аналізу наукової літератури. В цілому це дозволить встановити закономірності функціонування та розвитку науки в частині досліджуваної проблеми.

Походження бібліометрії пов'язують із грецьким походженням слів: *Biblion* – книга та *metron* – міра, *metreo* – вимірюю. У сучасному розумінні бібліометрія стала галуззю бібліотекознавства та наукознавства, що вивчає публікаційну активність через застосування математичних та статичних методів. «Стосовно питання дати виникнення бібліометрії думки вчених відрізняються. Одні вважають першою роботу Ф.Коула та Н.Льсія 1917 р., де було проведено аналіз літератури з анатомії. Дехто стверджує, що одна з перших спроб кількісного вивчення потоку літератури була зроблена А.Шторхом і Ф.Аделунгом, які проаналізували власний покажчик за різними параметрами. Інші початок виникнення вбачають у статті П.Е. Гросс, опублікованій у 1927 р. і присвяченій проблемі використання методу статистичного аналізу бібліографічних посилань для вдосконалення бібліотечної діяльності. Деякі вчені вважають, що основи бібліометрії були закладені Ф.Гальтоном, Д.Берналом, Г.Холтоном, Д.Прайсом. У світовій літературі відомі оглядові й монографічні дослідження, в яких висвітлюються різні аспекти наукометрії та бібліометрії: Д.Бернала, Д.Прайса, Ю.Гарфілда та інших» [6].

Вагомим розвитком бібліометрії та наукометрії набули у 70-х рр. минулого століття, що можна пов'язати з інтенсивним розвитком інформаційного суспільства та необхідністю систематизації наукових надбань. Відповідно і на сьогодні це питання є вкрай актуальним як з позиції функціонування бібліотек, так і з розвитком різних галузей наук, адже бібліометричний аналіз дозволяє встановити публікаційну активність щодо вирішення певних наукових проблем у державному управлінні.

Бережняк О. [2] пропонує виокремити такі методи бібліометричного аналізу: аналіз цитування (метод статистичного аналізу бібліографічних посилань); аналіз реферативних журналів; аналіз кількісних характеристик первинних документів; кількісний аналіз публікацій окремих авторів та їх цитування; кількісний аналіз публікацій вчених окремих країн, а також окремих наукових колективів; теоретичні питання, в тому числі дослідження закономірностей росту, старіння та рангового розподілу наукових документів; контент-аналіз наукових документів; інші питання, пов'язані з розповсюдженням наукових документів.

Зважаючи на специфіку дослідження та властивості об'єкта, доцільно застосувати такі методи бібліометричного аналізу: аналіз реферативних журналів; кількісний аналіз публікацій окремих авторів та їх цитування; кількісний аналіз публікацій вчених окремих країн, а також окремих наукових колективів; теоретичні питання, в тому числі дослідження закономірностей росту, старіння та рангового розподілу наукових документів; контент-аналіз наукових документів. Це стає можливим через використання сучасних інформаційних технологій, а саме інформаційних порталів міжнародних наукометричних баз даних. В період з 2017–2022 рр. для наукового колективу Житомирської політехніки було надано доступ до ресурсів міжнародної наукометричної бази даних SCOPUS. Це дозволило застосувати методи бібліометричного аналізу за ключовим словом «урбанізація» та визначити публікаційну активність за такими складовими: динаміка кількості публікацій за період з 1946 – травень 2022 рр.; структурування публікацій за галузями наукових знань; систематизація за суб'єктами фінансування наукових досліджень з проблем урбанізації; кількісний аналіз за окремими країнами; кількісний аналіз за окремими авторами, що мають найбільший внесок та є найбільш цитованими у сфері урбанізації; найбільш цитовані публікації, що присвячені проблемам урбанізації та безпеці урбанізованих територій.

Окрім кількісного аналізу публікаційної активності вагоме значення має й змістовний аналіз. Цей метод наукознавства доцільно застосовувати у контексті вивчення наукових результатів вітчизняних вчених, зокрема дисертацій за такими галузями знань: історичні, економічні, філософські, соціологічні, географічні науки, культурологія, мистецтвознавство та науки державного управління. Такий аналіз дозволяє виявити проблеми, які вирішувалися вітчизняними вченими та виявити сукупність невирішених проблем, які обумовлені динамічним розвитком суспільства та сучасними загрозами безпеці урбанізованих територій.

2. Розробка понятійно-категоріального апарату дослідження. Це є важливим з двох позицій, зокрема: уточнення змісту понять та категорій, які будуть використовуватися для розуміння основних процесів та явищ дослідження та становлять теоретичне підґрунтя дослідження; удосконалення нормативно-правової бази, що регулює процес реалізації державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій. Зважаючи на виявлені властивості та складність об'єкта дослідження, основними категоріями та поняттями, що потребують уточнення є: урбанізація, урбанізована територія, місто, безпека урбанізованої території, мегаполіс, розумне місто, збалансоване місто, стійке місто, стале місто. Для реалізації зазначеного є потреба в застосуванні: бібліографічного методу дослідження; методу систематизації підходів вчених до змісту зазначених понять з позиції ключових аспектів, на яких наголошує той чи інший автор; методу теоретичного узагальнення як основи формування власних підходів до розуміння досліджуваних категорій.

3. Ідентифікація наслідків урбанізації та загроз безпеці урбанізованих територій. Це є особливо важливою складовою дослідження, яка дозволяє встановити напрями формування державної політики та сформувати її ключові завдання. Зазначене можливо здійснити шляхом застосування методів систематизації та групування наслідків урбанізації: екологічної, соціально-гуманітарної та економіко-інфраструктурної. Відповідно для визначення причинно-наслідкових зв'язків між наслідками урбанізації, безпекою урбанізованих територій та різними видами безпеки держави (економічної, екологічної, продовольчої, політичної, соціальної, військової) є необхідність застосування методів аналізу (вивчення об'єкта через його поділ на частини) та синтезу (встановлення зв'язків між частинами об'єкта), а також моделювання, що дозволяє навести зв'язки між різними складовими об'єкта. Важливе значення під час вивчення наслідків урбанізації має історичний метод, що дозволить виявити сукупність передумов урбанізаційних процесів та розвитку урбанізаційних територій.

4. Оцінка наслідків урбанізації, загроз і ризиків безпеці урбанізованих територій можливо здійснити через застосування методів статистичного аналізу, що дозволяють пізнати явища в суспільстві з позиції опрацювання та вивчення цифрового матеріалу. У такому контексті доцільно розглянути показники динаміки та структури, що дозволяють пізнати явище в динаміці та виявити питому вагу того чи іншого явища, яке можна виразити математично. Метод регресійно-кореляційного аналізу, що дозволить виявити причинно-наслідкові зв'язки. Варто зауважити, що вивчення результатів застосування методів статистичного аналізу має ґрунтуватися як на цифрових даних, так і вивчення передумов того чи іншого явища в певний історичний період, що дозволить врахувати більшість факторів. Джерелами інформації для застосування статистичних методів є статистичні дані та аналітичні звіти міжнародних міжурядових та неурядових організацій, дані органів державної влади України та інших країн світу, міжнародні рейтинги.

5. Розробка комплексного підходу до формування державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій. Результатом дослідження мають стати методологічні положення формування та реалізації державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій. Для цього є потреба у застосуванні системного підходу. Адже системний підхід дозволить врахувати усі аспекти управлінського процесу, зокрема, визначити особливості об'єкта (безпека урбанізованих територій) та функціонування суб'єктів реалізації державної політики (органи державної влади та місцевого самоврядування). Вивчення процесу формування та реалізації державної політики як системи, передбачає розробку методологічних положень, що складають методологічну дію, тобто впливу суб'єкта на об'єкт. Важливою складовою системного підходу є зворотній зв'язок, що чинить вплив на трансформацію методологічної дії.

Поряд із системним підходом важливого значення набуває використання методу моделювання, що дозволить побудувати комплексні моделі як процесу, так і власне певного явища. Результатом моделювання суспільних явищ є штучні, знакові дидактичні або евристичні моделі. Так модель процесу формування та реалізації державної політики дозволить врахувати більшість суб'єктивних та об'єктивних факторів.

6. Розробка механізмів формування та реалізації державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій. У зв'язку з необхідністю формування різносторонніх механізмів державної політики є потреба в застосуванні специфічних методів суспільних наук, зокрема: економічних, соціологічних, юридичних та політичних. Зауважимо, що важливим та вкрай актуальним напрямом розвитку механізмів державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій на сьогодні є їх поствоєнне відновлення.

4. *Прогнозування напрямів розвитку проблем гарантування безпеки урбанізованих територій.* Зважаючи на складність проблеми урбанізації та необхідність гарантування безпеки урбанізованих територій, є потреба у формуванні інноваційних підходів до державної політики. У зв'язку з подіями, які розпочалися 24 лютого 2022 р. – повномасштабним воєнним вторгненням росії та її агресією на території України, що сколихнули увесь світ та зокрема Європу, – є необхідність перегляду безпекових концепцій та формування механізмів щодо гарантування безпеки урбанізованих територій та механізмів поствоєнного відновлення міст в цілому, або ж окремих інфраструктурних складових. Найбільш необхідними для сьогодення України є такі механізми, які сфокусовані на гарантування безпеки урбанізованих територій: фінансовий, інформаційний, правовий, освітній, організаційний механізми та механізми міжнародної співпраці щодо відновлення постраждалих територій.

Висновок. Проведене дослідження дозволило сформулювати комплекс положень теоретико-методологічної конструкції дослідження державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій. Протестовано теорії урбанізації та їх відповідність сучасним реаліям, а також можливість їх застосування для вивчення урбанізаційних процесів, які відбуваються в Україні. Обґрунтовано властивості сучасних теорій урбанізації, які мають бути покладені в розробку державної політики гарантування безпеки урбанізованих територій.

Встановлено, що об'єктно-предметне поле дослідження лежить в декількох площинах, зокрема: процеси розвитку урбанізованої території та її окремих підсистем; вплив середовища (природного, економічного, соціального, культурного, політичного) на розвиток урбанізованої території; вплив процесів урбанізації та власне функціонування урбанізованої території на внутрішнє та зовнішнє середовище; безпека суспільства у контексті урбанізаційних процесів, що визначається такими складовими: екологічна, економічна, соціальна, політична, військова, гуманітарна, продовольча; функціонування урбанізованих територій значно впливає на особисту безпеку людини, це стосується як впливу екологічного середовища на здоров'я людини, так і соціальні фактори, які зазвичай пов'язують із міською злочинністю. Складність об'єкта дослідження, що обумовлена залежністю від різних видів середовища суспільних відносин та впливу на їх розвиток, й відповідно перетину рівносторонніх інтересів соціальних інститутів, викликає необхідність застосування специфічного методологічного інструментарію. Методологія дослідження має ґрунтуватися як на загальнонаукових методах пізнання суспільних явищ та процесів, так і на специфічних методологічних інструментах. Зокрема під час вивчення властивостей та розробки інструментарію державної політики є необхідність застосування як специфічних методів наук державного управління, так і економічних, соціологічних, юридичних, політичних наук.

Список використаної літератури:

1. *Аверкіна М.Ф.* Вплив теорії стійкого розвитку міст на теорії урбаністики / *М.Ф. Аверкіна* // Наукові записки. Сер. : Економіка. 2012. – Вип. 19. – С. 262–266. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2012/n19/61.pdf>.
2. *Бережнюк О.* Бібліометрія як метод аналізу стану книговидання / *О.Бережнюк* // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матер. міжнар. конф. 08 жовт. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conference.nbu.gov.ua/site/reports/id/17>.
3. *Вахштайн В.* Пересборка города: между языком и пространством / *В.Вахштайн* // Социология власти. – 2014. – № 2. – С. 9–38.
4. *Грац Р.* Город в Америке: жители и власти / *Р.Грац*. – Пер. с англ. *В.Глазычева*, М. : Ладыя, 1995.
5. *Комарницька Г.О.* Урбанізаційні процеси розвитку метрополійних функцій міста Львова / *Г.О. Комарницька* // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/urbanizatsiyni-protsezi-rozvitku-metropoliynih-funktsiy-mista-lvova>.
6. *Медведева А.С.* Бібліометричні дослідження в бібліотеках як інструментарій моніторингу наукової діяльності : дис. ... к.соц.н. – Київ, 2020. – 204 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_29.pdf.
7. Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації : монографія / наук. ред. *М.І. Мельник* / Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України. – Львів : НАН України, 2016. – 552 с.
8. *Мороз В.Я.* Урбанізація як одна з форм історичної комунікації / *В.Я. Мороз* // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2010. – № 20 (207). – Ч. III. – С. 147–155.
9. Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: місто Дніпро : монографія в 2 томах / *В.В. Кривошеїн, О.Ю. Висоцький, В.В. Ніколенко та ін.* ; за заг. ред. проф. *В.В. Кривошеїна*. – Д. : Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2018. – Т. 1. – 289 с.
10. *Подлепіна П.О.* Глобальні міста в міжнародному туризмі / *П.О. Подлепіна, В.М. Сабадир* // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2017. – Вип. 6. – С. 198–205.
11. *Сассен С.* Глобальный город: введение понятия. Глобальный город: теория и реальность / *С.Сассен* ; под ред. *Н.А. Слука*. – М. : ООО «Аванглион», 2007. – С. 9–27.
12. *Скавронська І.* Світові й глобальні міста: подібності та відмінності / *І.Скавронська* // Схід. – 2014. – № 14. – С. 61–65.
13. *Слука Н.А.* Глобальне місто: теорія чи реальність / *Н.А. Слука*. – М. : Альтерпрес, 2007. – 243 с.
14. Трансформація системи публічного управління в умовах урбанізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/88a5e9e478313f18238b5f1bfed0de1f.pdf>.
15. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. *К.Мезенцева, Я.Олійника, Н.Мезенцевої*. – Київ : Фенікс, 2017. – 438 с.
16. *Geddes P.* Cities in evolution an introduction to the town planning movement and to the study of civics / *P.Geddes*. – London : Williams & Norgate, 1915. – 409 p.
17. Global Cities: divergent prospects and new imperatives in the global recovery : 2021 Global Cities Report [Electronic resource]. – Access mode : <https://www. Kearney.com/global-cities/2021>.
18. Robert Moses and the Modern City: The Transformation of New York / in *K.T. Jackson, H.Ballon ed.* – N.Y. : Norton. – 2007.
19. *Jan G.* Cities for People / *G.Jan*. – Island Press, 2010.

References:

1. Averkyina, M.F. (2012), «Vplyv teorii' stijkogo rozvytku mist na teorii' urbanistyky», *Naukovi zapysky. Ser. Ekonomika*, Issue 19, pp. 262–266, [Online], available at: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2012/n19/61.pdf>
2. Berezhnjak, O. (2013), «Bibliometrija jak metod analizu stanu knygovydannja», *Adaptacija zavdan' i funkcij naukovoji biblioteki do vymog rozvytku cyfrovih informacijnyh resursiv*, mater. mizhnar. konf. 08 zhovt., [Online], available at: <http://conference.nbu.gov.ua/site/reports/id/17>
3. Vakhshain, V. (2014), «Peresborka goroda: mezhdru yazykom i prostranstvom», *Cotsiologiya vlasti*, No. 2, pp. 9–38.
4. Grats, R. (1995), *Gorod v Amerike: zhiteli i vlasti*, per. s angl. by Glazycheva, V., Lad'ya, M.
5. Komarnyc'ka, G.O. (2015), «Urbanizacijni procesy rozvytku metropolijnyh funkcij mista L'vova», *Naukovyj visnyk NLTU Ukrai'ny*, No. 3, [Online], available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/urbanizatsiyni-protsezi-rozvitku-metropolijnih-funktsij-mista-lvova>
6. Medvedjeva, A.S. (2020), *Bibliometrychni doslidzhennja v bibliotekah jak instrumentarij monitoryngu naukovoji dijital'nosti*, Ph.D. thesis of dissertation, Kyi'v, 204 p. [Online], available at: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_29.pdf
7. Mel'nyk, M.I. (ed.) (2016), *Metropolijni funkcii' velykyh mist Ukrai'ny: potencial rozvytku ta perspektyvy realizacii'*, monografija, Instytut regional'nyh doslidzen' im. M.I. Dolishn'ogo NAN Ukrai'ny, NAN Ukrai'ny, L'viv, 552 p.
8. Moroz, V.Ja. (2010), «Urbanizacija jak odna z form istorychnoi' komunikacii'», *Visnyk LNU im. Tarasa Shevchenka*, No. 20 (207), Part III, pp. 147–155.
9. Kryvoshei'n, V.V., Vysoc'kyj, O.Ju., Nikolenko, V.V. et al. (2018), *Osobystist' i social'ni instytuty v urbanizovanomu suspil'stvi: misto Dnipro*, monografija v 2 tomah, in prof. Kryvoshei'n, V.V. ed., Dniprovskij nacional'nyj universytet imeni Olesja Gonchara, D., Vol. 1, 289 p.
10. Podlepina, P.O. and Sabadyr, V.M. (2017), «Global'ni mista v mizhnarodnomu turyzmi», *Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo universytetu im. V.N. Karazina*, Issue 6, pp. 198–205.
11. Sassen, S. (2017), *Global'nyi gorod: vvedenie ponyatiya. Global'nyi gorod: teoriya i real'nost'*, in Sluka, N.A. ed., OOO «Avanglion», M., pp. 9–27.
12. Skavrons'ka, I. (2014), «Svitovi j global'ni mista: podibnosti ta vidminnosti», *Shid*, No. 14, pp. 61–65.
13. Sluka, N.A. (2007), *Global'ne misto: teoriya chy real'nist'*, Al'terpres, M., 243 p.
14. Transformacija systemy publicznego upravlinnja v umovah urbanizacii' [Online], available at: <https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/88a5e9e478313f18238b5f1bfed0de1f.pdf>
15. Mezenceva, K., Olijnyka, Ja. and Mezencevoi', N. (ed.) (2017), *Urbanistychna Ukrai'na: v epicentri prostorovyh zmin*, monografija, Feniks, Kyi'v, 438 p.
16. Geddes, P. (1915), *Cities in evolution an introduction to the town planning movement and to the study of civics*, Williams & Norgate, London, 409 p.
17. Global Cities: divergent prospects and new imperatives in the global recovery : 2021 Global Cities Report [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.kearney.com/global-cities/2021>.
18. Jackson, K.T. and Ballon, H. (ed.) (2007), *Robert Moses and the Modern City: The Transformation of New York*, Norton, N.Y.
19. Jan, G. (2010), *Cities for People*, Island Press.

Сергієнко Лариса Василівна – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, докторант Державного університету «Житомирська політехніка».
<https://orcid.org/0000-0003-3815-6062>.

Наукові інтереси:

- державна політика гарантування безпеки урбанізованих територій;
- механізми державного управління у стратегічно важливих сферах суспільного розвитку.

L.V. Sergiienko

Theoretical and methodological construction of the study of the problems of the state policy of ensuring the security of urbanized territories

The study is devoted to the formation of a theoretical and methodological design of the study of the state policy of ensuring the security of urbanized territories. In order to achieve the goal, the article examines the theories of urbanization and identifies their relevance to modern realities, as well as the possibility of their application for the study of urbanization processes taking place in Ukraine. The properties of modern theories of urbanization are substantiated, which is the theoretical basis for the development of the state policy of ensuring the security of urbanized territories. In the process of researching the state policy of ensuring the security of urbanized territories, the object-subject field of research is outlined, which lies in several planes: processes of the development of the urbanized territory and its separate subsystems; the influence of the environment (natural, economic, social, cultural, political) on the development of the urbanized territory; the impact of urbanization processes and the actual functioning of the urbanized territory on the internal and external environment; the security of society in the context of urbanization processes, which is determined by the following components: ecological, economic, social, political, military, humanitarian, food; the functioning of urban areas has a significant impact on the personal safety of a human, this applies both to the impact of the ecological environment on human health and to social factors that are usually associated with urban crime. The complexity of the object of research, which is due to the dependence on various types of environment of social relations and the influence on their development, and accordingly the intersection of diverse interests of social institutions, has been established. This calls for the use of specific methodological tools, namely the use of not only general scientific methods of understanding social phenomena and processes, but also specific methodological tools – specific methods of the science of public administration and specific methods of economic, sociological, legal and political sciences

Keywords: urbanization; state policy; urbanized territory; security; state management methodology.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2022.